

El primer diari de Calonge

La Aurora de Calonge es va començar a editar el 1887, però arran d'un article contra l'Església, l'autora i impulsora del periòdic va ser condemnada a tres anys, sis mesos i vint-i-un dies de presó, i el mitjà de premsa va desaparèixer.

Text > **ALBERT VILAR**, historiador i periodista

L'1 de gener de 1887 va sortir el número 1 del primer diari de Calonge, *La Aurora de Calonge*, impulsat pel matrimoni format per Francisco Javier Ballesteros i Ángela Sánchez, que havien anat a viure al municipi l'any abans. Era una publicació de periodicitat quinzenal que es definia com a filosòfica, lliurepensadora i no política. Però un article de Sánchez que va sortir en els números 4 i 5 contra l'Església catòlica va comportar un procés judicial que va acabar amb la condemna a tres anys, sis mesos i vint-i-un dies de presó per a l'autora i, paral·lelament, la desaparició del mitjà.

Durant la segona meitat de l'any 1886, va arribar a Calonge el matrimoni format pel telegrafista Francisco Javier Ballesteros Pérez i la mestra Ángela Sánchez Ramos. Eren un matrimoni lliurepensador i maçònic. No se sap on van viure, ja que no apareixen en els padrons municipals de l'època, però sí el que volien fer a la localitat: una escola laica. Una escola com la que ja va obrir Sánchez el primer de juny d'aquell mateix any al número 3 del carrer del Nord de Girona, anomenada Velocido, i que va haver de tancar al cap de poc temps a causa de l'assetjament veïnal i la deixadesa de les autoritats.

A Calonge, però, l'opció de l'escola va donar pas a un altre projecte, l'edició d'un diari. I així ho va fer saber Ballesteros el mes de desembre de 1886 a l'Ajuntament, d'acord amb la normativa vigent, la Llei Gullón, que

simplificava els requisits per dur a terme l'empresa. Va informar que sortiria a començament d'any amb el nom de *La Aurora de Calonge* i que seria un periòdic «filosòfic, lliurepensador i no polític». Al mateix temps, el jove telegrafista es va integrar en la lògia maçònica local, Los Hijos de la Paz, ubicada al carrer de la Barcelona. Hi va entrar amb el sobrenom d'*Akrik*.

Sense cap rastre físic

Des del Govern Civil es va plantejar denegar-los-en l'edició. Però el primer dia de l'any 1887 en va sortir el número 1. Després d'haver rebut alguns exemplars del nou diari, l'alcalde reconeixia que complia «les formalitats previngudes». I així, el periòdic va anar sortint cada quinze dies, si bé no se'n sap res més, ja que no se n'ha trobat, per ara, cap exemplar. L'única informació que se'n té és que en el número 4, del dia 15 de febrer, es va publicar l'article titulat «Herejes», d'Ángela Sánchez. I aquest mateix article va tornar a aparèixer en el número següent, el cinquè.

L'article, que era una crítica directa a l'Església catòlica, va fer que algú decidís denunciar-ne l'autora al Jutjat d'Instrucció de la Bisbal d'Empordà per un delictes d'impremta. El 20 de juny de 1887, el jutge de la Bisbal va declarar Sánchez persona insolvent, i se li va fer el judici oral el 7 d'octubre del mateix any. La jove periodista va ser defensada per Massa i Salvador Coll. Sánchez, segons la sentència, va ser condemnada a tres anys, sis mesos

>> *Ángela Sánchez Ramos.*
(Foto: ARXIU FAMILIAR)

El primer dia de l'any 1887 en va sortir el número 1. Després d'haver rebut alguns exemplars del nou diari, l'alcalde reconeixia que complia «les formalitats previngudes».

>> Vista general de Calonge. (Foto: ARXIU ALBERT VILAR)

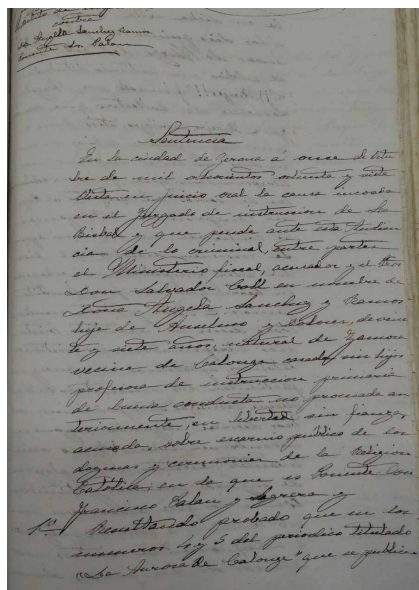
i vint-i-un dies de presó correccional per escarni als dogmes de l'Església.

Arran de la sentència del jutjat bisbalenc, la defensa de Sánchez, formada ara per Grahit i Coll, va presentar un recurs davant l'Audiència de Girona. El judici oral es va celebrar el dia 11 d'octubre. En el judici, Sánchez va sostenir que no havia comès cap delicta, va demanar que l'absolguessin i que les costes es declarassin d'ofici.

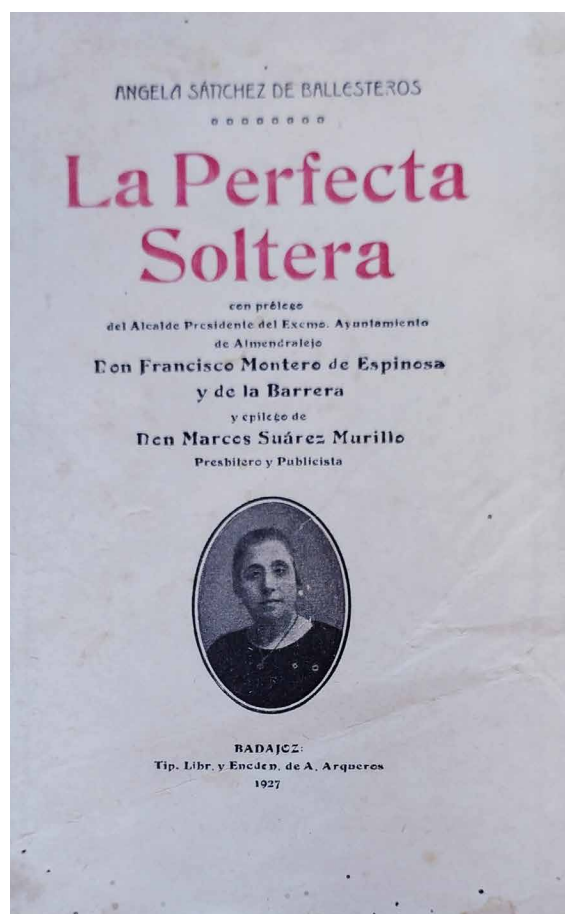
L'endemà es va fer lectura de la sentència, que ratificava la condemna del jutjat bisbalenc i, a més, suspenia l'acusada de tot càrrec i del dret de sufragi en cas que els aconseguís durant el temps de la condemna, i li imposava mil pessetes de multa i totes les costes del procés judicial. Al mateix temps, comissava els cinc exemplars presentats del diari, tres de la quarta edició i dos de la cinquena. Tot i això, assumia la interlocutòria del Jutjat de la Bisbal del 20 de juny del mateix any que la declarava insolvent, tot i que es deixava una porta oberta per poder fer efectives les responsabilitats pecuniàries.

Gràcies a la sentència, se sap què deia l'article «Herejes». Començava així: «Herejes, sacrílegos, ateos dicen a una voz sagrados labios, ni creen en dios ni en el infierno esos librepensa-

dores que quieren echárselas de sabios. Ni respetan al Papa ni compran la bula, jamás se confiesan, ni oran ni ayunan. Se mueren aislados del Dios del altar y sepultan sus cadáveres en tierra que no fue bendita jamás. Estas y otras muchas cosas dicen de nosotros, cristianos librepensadores, los cristia-

>> Primera plana de la sentència de l'Audiència de Girona. (Foto: ALBERT VILAR)

>> Portada del llibre La perfecta soltera. (Foto: ALBERT VILAR)

nos católicos, apostólicos, romanos y en particular los ministros de Dios».

I prosseguia: «Vosotros sois amigos del despotismo y la esclavitud, nosotros de la democracia y la libertad. Hoy el espiritismo es la idea que más os ocupa, la que os inspira más horror, contra la que dirigís constantemente dardos envenenados con vuestra serpentina baba y surten precisamente el efecto contrario del que os proponéis». I, per acabar: «Vosotros sí que sois ateos y sobre ateos, idólatras y sobre idólatras, farsantes. Sois ateos porque no creéis en el único Dios que existe; sois idólatras porque creéis en tantos Dioses como curas hay y adoráis a cualquier leño que

tiene ojos y narices y le pedís gracias, y sois farsantes porque todo esto lo habéis inventado para comer sin trabajar y pasar la vida cantando. Si nace uno cantáis y cobráis, si uno se muere, cobráis y cantáis; si se casa seguís cantando y así cantando y cobrando pasáis la vida llamándonos tontos a voz en cuello porque os damos un crecidísimo sueldo por no tener ni escrito ni producto ni gracia. En fin, cantar fuerte y preparaos a entonar el cántico de despedida porque no tardaréis mucho en marcharos con la música a otra parte».

Un cop dictada la sentència de l'Audiència de Girona, Àngela Sánchez va ingressar a la presó per complir-la.

La qüestió va aparèixer a molts diaris d'arreu de l'Estat espanyol, com ara *La Voz Montañesa* de Santander, *La Crónica de Huesca*, *El Correo de Mallorca* o *El Avisador de Badajoz*, que la definia com «el ángel caído de *La Aurora de Calonge*». A més, publicava: «Por la Audiencia de Gerona ha sido sentenciada a tres años, seis meses y veintiún días de prisión correccional, multa de 1.000 pesetas y pago de costas, doña Ángela Sánchez, vecina de Calonge, por escarnio a los dogmas de la religión en un artículo publicado en *La Aurora*, periódico de aquella localidad. Éste es el tipo de la mujer "emancipada", en lenguaje masónico-liberal. ¡Vaya una generación que saldrá con mujeres de esta calaña! ¡Por qué no se pondrá Doña Angelita a reparar la ropa, y zurcir las medias y sazonar el cocido? Buenos ángeles y buenas auroras gasta Calonge».

Empresonament i retractació

La defensa de Sánchez va presentar un recurs de cassació de la sentència davant l'Audiència. Al mateix temps, els germans Josep i Andreu Carles, de Calonge, es van fer càrrec de la fiança, que era de cinc mil pessetes. Això va permetre excarcarar Sánchez provisionalment el 20 d'octubre. Quan va sortir de la presó, va fugir i es va refugiar a Almendralejo. Allà, durant la primera quinzena de gener, va ser «pescada», segons informa un diari de l'època. Va ingressar a la presó de Mèrida. El seu marit, per la seva banda, va demanar una excedència per estar al seu costat. En aquest temps, el matrimoni, juntament amb el fill, va poder viure gràcies als ajuts de la lògia Pax Augusta de Badajoz, la de Los Comuneros de Castilla de Madrid i de diversos maçons de Mèrida (un duró diari).

En vista de la situació, el matrimoni va decidir retractar-se del seu passat maçònic i lliurepensador i retornar al si de l'Església catòlica. Ella ho va fer el 20 de març de 1888. Posteriorment ho va fer Ballesteros. L'adjudament del matrimoni, en què declaren que hi van tornar «sin precedente de violencia ni coacción de ninguna clase»,

>> Francisco Javier Ballesteros, l'any 1910, davant l'Oficina de Correus i Telègrafs, a Banyoles.

(Foto: ARXIU MUNICIPAL DE BANYOLES)

>> En primer terme, el número 3 del carrer del Nord de Girona, on estava ubicada l'escola de Sánchez. (Foto: ALBERT VILAR)

apareix novament en molts mitjans escrits d'arreu de l'Estat, entre els quals trobem els gironins *La Lucha* i *La Província*. I el periòdic *El Integrista* afegeix: «Aprendan con este ejemplo los vecinos de Calonge que la siguieron y creyeron...».

El mes de juny de 1888, Sánchez va ser traslladada de la presó de Mèrida a la de Girona. Va fer escala a Albacete. Ho sabem perquè Sánchez va aprofitar la parada per informar en un diari local que feia cinc mesos que estava empenonada i que havia escrit el llibre *Dulcinea en el siglo XIX*. Aquell mateix mes, Ballesteros va reingressar en el cos de Telègrafs a Girona. El mes de gener de 1889, Sánchez, com molts altres presos, va ser posada en llibertat. Tot gràcies a l'indult de la reina regent, Maria Cristina d'Àustria.

Amb la llibertat de Sánchez, el matrimoni es va tornar a ajuntar, però ja fora de Calonge. A més, el mes de maig de 1888, la lògia calongina ja havia ex-

pulsat Ballesteros perquè no havia satisfet cap quota ni els drets de la iniciació. Se sap que el mes d'agost de 1889 Ballesteros va ser traslladat de Rojas a Viella. Després va passar per Barcelona, Figueres..., fins que el gener de 1905 va ser traslladat a Banyoles. A la capital de l'estany, el matrimoni va impulsar una gran activitat cultural i esportiva, amb una actitud més púdica que la que havien manifestat a Calonge.

Francisco Javier i Àngela

Francisco Javier Ballesteros Pérez va néixer a Almendralejo (Badajoz) el 15 de setembre de 1853. Segons la partida de naixement, els seus pares es deien Juan José i Isabel, i el pare era fuster. Respecte als avis paterns, no se sap res de l'avi i només hi surt l'àvia, que es deia Margarita Ballesteros i era natural de Tierras de Burgos. Els avis materns es deien Mateo i Javiera Rodríguez.

Àngela Sánchez Ramos va néixer el primer de març de 1860 a Zamora. Era filla d'Anselmo i Maria Dolores, ambdós de la parròquia de San Bartolomé.

Amb tretze anys, Ballesteros va entrar al seminari conciliar de San Atón de Badajoz. Es diu que era «robust, ben constituït i completament sa». Va estudiar tres anys i després va marxar. Algú diu que va participar en les guerres carlines. El que sí que és segur és que l'any 1878 va ingressar en el cos de Correus i Telègrafs. Va ser destinat a Irun, on va conèixer la que després va ser la seva primera dona, Juana Bengoechea Mendiburu, nascuda el 1847. Després va ser destinat a Madrid, on la parella, l'any 1879, es va casar i va tenir un fill, Jesús Manuel. Quan el fill tenia un any, més o menys, la mare es va morir. Posteriorment, Ballesteros va conèixer Àngela Sánchez, que feia de mestra al mateix temps que treballava de llevadora i estudiava infermeria. Sánchez es va

>> El matrimoni Ballesteros Sánchez, davant l'oficina de Telègrafs, per la festa major de Banyoles, l'any 1910. (Foto: ARXIU MUNICIPAL DE BANYOLES)

El 16 de juny del 1886, el diari *La Lucha* es va fer ressò dels insults diaris que rebia la mestra de l'escola laica de nenes que hi havia al carrer de la Galera. El diari criticava l'acció dels veïns i demanava la intervenció de les autoritats.

ocupar del vailet, que sempre li deia «mamá Ángela». Jesús Manuel acabaria fent la mateixa carrera que el seu pare. Pare i fill sempre van mirar de triar destinacions a Catalunya per poder estar junts.

Al final de la seva vida, Ballesteros va demanar poder tornar al seu poble. Així, després d'onze anys a Banyoles, va ser destinat a Olivenza (Badajoz). En aquest poble, Sánchez va impulsar la creació d'un institut de cultura

femení. Al final, el matrimoni va acabar vivint a Almendralejo. L'any 1927, Sánchez hi va escriure el llibre *La perfecta soltera*, amb pròleg de l'alcalde, Francisco Montero de Espinosa y de la Barrera.

Ballesteros va morir l'any 1935, amb vuitanta-dos anys, i Sánchez el 1944, amb vuitanta-quatre, sense poder-se acomiadar del seu fill, ja que estava empresonat pel règim franquista arran d'un judici sumaríssim.

Girona

L'any 1886, Ballesteros estava destinat a Girona. Al llarg de la primavera d'aquell any, Sánchez va decidir crear una escola laica i mixta. En una carta al diari *El Demócrata*, manifestava els problemes que tenia per aconseguir-ho, perquè quan ja tenia emparaulat el lloguer d'un pis a un advocat de la ciutat, finalment aquest se'n va desdir per una qüestió religiosa. Tot i això, va mantenir el seu ideal de fundar un centre educatiu per «il·lustrar y democratizar el pueblo».

L'escola, amb el nom de Velocido, va inaugurar-se el dia 1 de juny, a les deu del matí. El centre era a la planta baixa del número 3 del carrer del Nord. No obstant això, la seva posada en funcionament no va ser fàcil. De seguida, els veïns de la zona van començar a assetjar-la.

El 16 de juny, el diari *La Lucha* es va fer ressò dels insults diaris que rebia la mestra de l'escola laica de nenes que hi havia al carrer de la Galera (actual carrer d'Anselm Clavé), que es creua amb el carrer del Nord. Suposem que era la mateixa escola. El diari criticava l'acció dels veïns i demanava la intervenció de les autoritats: «[...] signo de falta de hospitalidad y de cultura, no corresponde a la ilustración del vecindario de Gerona, y no dudamos que nuestras autoridades sabrán amparar a la señora que está al frente de esa escuela, castigando severamente a los que así vienen a molestarla en desprestigio del respeto que se la debe y del buen nombre de los hijos de esta ciudad».

Però les autoritats, començant pel Govern Civil encapçalat per Antonio Martín Quintana i acabant pel Bisbat, no van fer res per evitar aquest linxament públic. Això va obligar Sánchez a fer un altre escrit als mitjans giro-nins per denunciar la situació d'assetjament que patia per part de les veïnes, que li cantaven una cançó: «Fuera protestantes, | fuera francmasón, | que queremos ser amantes | del Sagrado Corazón». Destaca, entre les intervencions de les veïnes, la d'una dona que la policia va titllar de boja, però que no parava de cantar-li aquesta estrofa «mezclada con todos los insultos que mejor le parecían». Per contrarestar aquesta situació d'escriadassada, Sánchez instava els

nens a cantar «himnes laics». Entre aquests hi havia «La Marsellesa», que cantaven en castellà. I acaba l'escrit dient: «Doy las gracias a todos los periódicos que con tanto calor han hecho suya esta campaña, y les suplico sigan en ella hasta que podamos dejar convencidos a los infelices que tan lastimosamente están en ceguera tan deplorable».

I en aquesta línia se situa el periòdic *El Demócrata*: «[...] gracias a la lenidad o a la indiferencia de quien debiera remediarlo, todavía merece Gerona el dictado de ciudad inculta». Però l'escola va tancar aquell mateix any, i el matrimoni va decidir marxar a Calonge.

Banyoles

L'1 de gener de 1905, Ballesteros va ser destinat a Banyoles. I ben aviat, amb la seva esposa, es van integrar en la vida cultural i esportiva de la ciutat. Així, el 1907, Ballesteros va formar part del Grup de Cultura de l'Ateneo Bañolense, de tarannà republicà, i va ser el redactor en cap de la seva revista, *El Amigo del Pueblo*, que va aparèixer el 1910. Ángela Sánchez també va participar en la revista, en la qual signava amb el pseudònim de *Monsieur Mimí*.

Ballesteros, per la seva part, també va impulsar els primers passos de l'esport organitzat, especialment del futbol. Així, el 1912, el Grup de Cultura i el de l'Esport es van fusionar i van crear el Foment de la Cultura i l'Esport, conegut popularment com «L'Esport». A través d'aquesta entitat, el 15 d'agost de 1913 Ballesteros va fundar el primer equip del CF Banyoles, que es va enfrontar a l'equip de la fàbrica Vincke de Palamós. També va crear el grup d'escoltes Los Exploradores.

Al mateix temps, l'entitat va editar la seva pròpia revista, que es deia *Juventud*. Sánchez va participar activament en aquesta revista durant els anys 1913 i 1914 amb diversos articles, sempre signats amb el pseudònim de *La Dama Blanca*. Eren articles d'opinió sobre temes ben diversos, sempre amb un «toc educatiu, instructiu». A més dels articles d'opinió, va conrear també la poesia i la prosa literària. Els

>> *Jesús Manuel Ballesteros.*
(Foto: ARXIU FAMILIAR)

Un cop acabada la Guerra Civil, Jesús Manuel, de seixanta anys, va patir un judici sumaríssim per haver estat testimoni de càrrec en un judici contra militars a l'inici del conflicte bèl·lic

historiadors locals la consideren «la primera dona que conrea l'assaig periodístic a Banyoles».

El Foment també organitzava revetlles literàries i balls de societat. Sánchez era la responsable de la decoració dels actes. A més, aprofitant que hi havia un cor infantil, els componia cançons. Fins i tot va guanyar un concurs de contes del diari *El Anunciador de Gibraltar* amb «La princesa de los cabellos de oro».

Quan van marxar de Banyoles, el Ple de l'Ajuntament, a proposta d'alguns amics i admiradors, va voler retre un homenatge a Ballesteros per la implicació en la seva feina professional, però especialment per «la seva tasca altament altruista i cultural», ja que era «un model entre els de la seva classe».

El cinquè net, polític

Jesús Manuel Ballesteros Bengoechea va néixer a Madrid el 24 de desembre de 1878. I es va decantar per continuar la professió del seu pare, la de telegrafista. L'any 1898 va ascendir a aspirant segona en la seva destinació de Barcelona, però va passar a ser numerari poc després, en haver-se d'incorporar al servei militar. Un cop acabat el servei, va reingressar al centre de Barcelona, on es va casar amb Neus Ferrer Mer, que era del mateix any que ell. L'any 1903 van tenir una filla, Guillermina, que va morir amb divuit anys. I dos anys més tard, ja destinat a Tossa de Mar, va néixer Josep Ballesteros (el seu cognom va perdre la essa). Era el primer de novembre de 1905. El mes de gener de 1917, a instància pròpia, va anar a Girona ciutat. Primer van viure al número 13 del carrer dels Ciutadans i poc després, al número 13 del carrer del Nord. Va arribar a ser el cap de Telègrafs a Girona, i va viure a l'actual edifici de Correus. L'any 1921 va impulsar la Unió Esportiva Girona, que ell mateix va presidir durant els primers mesos, i que va ser l'embrió de l'actual Girona Futbol Club.

Durant la Segona República, Josep Ballesteros es va casar amb Maria Baró Vilà, de la coneguda botiga de sabates Baró de la ciutat. Per la seva banda, el

>> Josep Ballesteros. (Foto: ARXIU FAMILIAR)

seu pare va decidir ingressar a la lògia maçònica Álvarez de Castro de la capital gironina, i va prendre el nom d'Akrik, el mateix que havia utilitzat el seu pare en entrar a la de Calonge. Va arribar a ser venerable mestre de la lògia gironina. I també va arribar a ser avi per partida doble. En concret, de dues nenes: Maria Dolors (1936) i Guillermina (1939).

Un cop acabada la Guerra Civil, Jesús Manuel, de seixanta anys, va patir un judici sumaríssim per haver estat testimoni de càrrec en un judici contra militars a l'inici del conflicte bèl·lic. I això que en el seu testimoniatge es deixava palès que ell «res de nou aportava al sumari». Va ser condemnat a reclusió perpètua. Posteriorment, li van commutar la pena a vint anys de reclusió major. Els darrers anys de presó els va passar a la de Yaserías, a Madrid, fins que va ser posat en llibertat el 1946. Pocs mesos després, es va morir. El seu enterrament va aplegar molta gent. Des de dalt es veia com una catifa negra per la gran presència d'homes, tots ells amb barret, segons recorda la seva neta Guillermina.

Josep Ballestero, àlies *Terus*, va seguir la quimera esportiva del pare i de l'avi. «Va ser un dels forjadors de l'esport a Girona», recorda la seva filla Guillermina. L'any 1930, aprofitant una trobada esportiva a Itàlia, va aconseguir el rècord absolut espanyol de cent deu metres tanques, que va establir en disset segons. En l'àmbit estatal, el rècord va durar tres dies, però en el gironí, va durar dinou anys.

Maria Dolors Ballestero, que no es va casar, va fer d'infermera a l'Hospital Josep Trueta de Girona. Es va morir l'abril del 2020. Guillermina, per la seva banda, es va casar amb Sebastià Turró Oviedo l'any 1963 i van decidir anar a viure a Barcelona. El matrimoni va tenir tres fills: Guillermina (1964), Joaquim (que va morir pocs mesos després) i Jordi (1973). Aquest darrer ha tingut recentment dos bessons, Guillem i Martí. Guillermina Turró, per contra, té un fill, Aldo Frediani, que va estudiar ciències polítiques i de l'administració a la Universitat Pompeu Fabra. Des del 2019 és cofundador d'*Entrevistes per la República* i gestor de comunitats del diari digital independentista *ElNacional.cat*.

>> Aldo Frediani. (Foto: ARXIU FAMILIAR)